

Sygn. akt IV Ca 1444/18

POSTANOWIENIE

Dnia 05 czerwca 2019 roku

Sąd Okręgowy Warszawa - Praga w Warszawie IV Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SO Beata Błaszczyk (spr.)

Sędziowie SO Małgorzata Truskolaska - Żuczek

SO Joanna Mrozek

Protokolant protokółant sądowy - stażysta Joanna Pieczarka

po rozpoznaniu w dniu 28 maja 2019 roku w Warszawie

na rozprawie

sprawy z wniosku Skarbu Państwa - Starosty O.

z udziałem L. H., J. S., A. T., Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa C. oraz Gminy O.

o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości

ze skargi L. H.

o wznowienie postępowań Sądu Powiatowego w O. w sprawach, sygn. akt Ns 435/62 (zakończonych postanowieniem z dnia 30 czerwca 1962 roku) oraz sygn. akt Ns 379/66 (zakończonych postanowieniem z dnia 22 września 1966 roku)

na skutek apelacji Skarbu Państwa - Starosty O. oraz Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa C.

od wyroku Sądu Rejonowego w Otwocku

z dnia 18 marca 2015 roku, sygn. akt I C 28/13

p o s t a n a w i a:

1. oddalić obie apelacje;
2. zasądzić solidarnie od Skarbu Państwa - Starosty O. oraz od Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa C. na rzecz L. H. kwotę 1.800,00 (jeden tysiąc osiemset) złotych, tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu apelacyjnym;
3. zasądzić solidarnie od Skarbu Państwa - Starosty O. oraz od Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa C. na rzecz L. H. kwotę 8.050,00 (osiem tysięcy pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kwotę 4.050,00 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu kasacyjnym.

Małgorzata Truskolaska - Żuczek B. J. M.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 marca 2015 roku, w sprawie z wniosku L. H. z udziałem Skarbu Państwa - Starosty O., Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe Nadleśnictwo C., Gminy O., J. S. i A. T. o wznowienie postępowania w sprawach Ns 435/62 i Ns 379/66, Sąd Rejonowy w Otwocku zmienił postanowienia Sądu Powiatowego w O. z dni: 22 września 1966 roku i 30 czerwca 1962 roku, w sprawach Ns 379/66 i Ns 435/62 w ten sposób, że oddalił wnioski Skarbu Państwa (pkt I. i II.) oraz zasądził od Skarbu Państwa Starosty O. na rzecz skarżącej kwotę 7.634,00 złote tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt III.).

Sąd Rejonowy ustalił, że nieruchomości położona w O. przy ul. (...), składająca się z działki nr ew. (...) o powierzchni 790 m⁽²⁾, była uregulowana w księdze wieczystej dawnej pod nazwą (...). Jej własność nabyła N. Ś., na mocy aktu notarialnego z dnia 29 maja 1928 roku.

Nabyła ona również nieruchomości położoną w O. przy ul. (...), składającą się z działki nr ew. (...) o powierzchni 10.507 m², uregulowaną w księdze wieczystej dawnej pod nazwą (...) - na podstawie aktu notarialnego z dnia 28 listopada 1927 roku.

Zgodnie z postanowieniem Sądu Grodzkiego w Warszawie z dnia 13 grudnia 1949 roku, prawa do spadku po N. Ś., zmarłej w dniu 15 sierpnia 1942 roku, nabył H. Ś. (1).

23 grudnia 1949 roku H. Ś. (1) udzielił M. K. pełnomocnictwa w formie aktu notarialnego do wykonywania wszystkich czynności i formalności w związku z zarządzaniem jego nieruchomościami, w tym położonymi w O.. W dacie pełnomocnictwa mocodawca zamieszkiwał w W. przy ul. (...).

W 1962 roku Wydział Finansowy Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w O., działający w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa, wniósł o stwierdzenie zasiedzenia na rzecz Skarbu Państwa opuszczonej nieruchomości, stanowiącej działkę nr ew. (...) o powierzchni 790,3 m⁽²⁾, położonej w O. przy ul. (...). Do wniosku załączono zaświadczenie PMRN Wydziału Gospodarki Komunalnej o wciągnięciu nieruchomości do wykazu majątków opuszczonych oraz stwierdzające, że adres właściciela nie jest znany. Jako uczestnik postępowania, a jednocześnie właściciel nieruchomości została wskazana N. Ś., którą w toku postępowania reprezentował kurator.

Prawomocnym postanowieniem z dnia 30 czerwca 1962 roku, sygn. akt Ns 435/62 Sąd Powiatowy w O. stwierdził zasiedzenie nieruchomości zgodnie z wnioskiem, na podstawie dekretu z dnia 08 marca 1946 roku o majątkach opuszczonych i poniemieckich.

27 maja 1966 roku Wydział Finansowy Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w O., działający w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa, wniósł o stwierdzenie zasiedzenia na rzecz Skarbu Państwa, opuszczonej nieruchomości, stanowiącej działkę nr ew. (...) o powierzchni 10.507 m⁽²⁾, położonej w O. przy ul. (...). Do wniosku załączono zaświadczenie PMRN Wydziału Gospodarki Komunalnej o wciągnięciu nieruchomości do wykazu majątków opuszczonych oraz stwierdzające, że adres właściciela nie jest znany. Jako uczestnik postępowania, a jednocześnie właściciel nieruchomości została wskazana N. Ś., którą w toku postępowania reprezentował kurator. Sąd Powiatowy w O., w sprawie sygn. akt Ns 379/66, prawomocnym postanowieniem z dnia 22 września 1966 roku, stwierdził zasiedzenie nieruchomości zgodnie z wnioskiem, na podstawie przepisów dekretu z dnia 08 marca 1946 roku o majątkach opuszczonych i poniemieckich.

H. Ś. (1) ostatecznie wyemigrował z P. i zamieszkał w N.. Zmarł w dniu 29 lutego 1992 roku, a spadek po nim, z wyłączeniem nieruchomości położonych w P., na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w C. z dnia 04 stycznia 1993 roku, sygn. akt 61 V 168/92, nabyła żona F. Ś. w 9/20 częściach oraz córka L. H. w 11/22 części (zgodnie z postanowieniem powinno być w 11/20 części).

22 października 2010 roku Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie w sprawie, sygn. akt VI Ns 448/10 postanowił stwierdzić, że w zakresie nieruchomości położonych w P., spadek po zmarłym H. (...) H. Ś. (2) nabyły żona F. Ś. i córka L. H. po 1/2 części, natomiast w zakresie nieruchomości położonych w P., spadek po F. Ś., zmarłej w dniu 05 lutego 1998 roku w M., nabyła L. H. w całości.

Odpisy postanowień, zapadłych w sprawach Ns 379/66 i Ns 435/62, zostały doręczone pełnomocnikowi procesowemu L. H. w dniu 18 września 2012 roku.

W następstwie dokonanych ustaleń, Sąd Rejonowy uznał, że postępowania w sprawach Ns 379/66 i Ns 435/62 były dotknięte nieważnością, gdyż w momencie ich zainicjowania N. Ś. już nie żyła. Nie toczyły się one z udziałem osoby nimi zainteresowanej - H. Ś. (1).

Zdaniem Sądu, Skarb Państwa nie wykazał, że nieruchomości będące przedmiotem postępowań, stanowiły majątek opuszczony w rozumieniu dekretu z dnia 08 marca 1946 roku o majątkach opuszczonych i poniemieckich oraz, że po zakończeniu wojny do dnia 31 grudnia 1955 roku właściciel nie podjął działań zmierzających do odzyskania ich posiadania.

O kosztach postępowania Sąd Rejonowy orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. i § 6 pkt 7 w związku z § 8 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Apelację od powyższego wyroku w całości wywiódł Skarb Państwa - Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo C., zarzucając mu:

- naruszenie art. 524 § 2 k.p.c., art. 407 § 1 k.p.c., art. 410 § 1 k.p.c. poprzez uznanie, że zachodzą przesłanki do wznowienia postępowania oraz że skarga o wznowienie postępowania została wniesiona z zachowaniem 3 miesięcznego terminu;

- błędne ustalenia faktyczne, iż obie nieruchomości stanowiły majątek opuszczony w rozumieniu dekretu z dnia 08 marca 1946 roku o majątkach opuszczonych i poniemieckich oraz że właściciel po zakończeniu wojny nie podjął działań zmierzających do odzyskania posiadania nieruchomości;

- naruszenie art. 233 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 244 § 1 i 2 k.p.c., art. 232 k.p.c., art. 6 k.c. przez dokonanie oceny dowodów w sposób nieobiektywny i niewszechstronny, pominięcie treści dokumentów urzędowych, naruszając domniemanie prawne wskazujące jednoznacznie, że przedmiotowe nieruchomości stanowiły mienie opuszczone w rozumieniu dekretu z dnia 08 marca 1946 roku o majątkach opuszczonych i poniemieckich;

- naruszenie art. 1 ust. 1, art. 12 ust. 1-4, art. 15, art. 16, art. 18, art. 19, art. 20 ust. 1-2, art. 21 ust. 1-2, art. 23 ust. 1-3, art. 24 ust. 1-2, art. 31, art. 32 ust. 1-2, art. 33 ust. 1-3, art. 34 ust. 1-3 dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich poprzez uznanie, że przedmiotowe nieruchomości nie stanowią mienia opuszczonego, którego własność przeszła

na Skarb Państwa.

Apelujący wnosił o stwierdzenie, że własność nieruchomości przeszła na Skarb Państwa w trybie dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich oraz o zasądzenie kosztów postępowania według norm prawem przepisanych.

Wyrok w całości zaskarżył również Skarb Państwa - Starosta O.. Orzeczeniu zarzucił

naruszenie:

- art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 407 § 1 i art. 410 § 1 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie, że skarga o wznowienie postępowania została wniesiona przez skarżącą w terminie;

- art. 34 ust. 1 pkt a dekretu z dnia 8 marca 1946 roku o majątkach opuszczonych i poniemieckich w zw. z art. 1 ust. 1 dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich, poprzez przyjęcie, iż nieruchomości objęte skargą o wznowienie postępowania nie stanowią majątku opuszczonego w rozumieniu niniejszego dekretu.

Apelujący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i odrzucenie skargi o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnymi postanowieniami Sądu Powiatowego w Otwocku z dni: 22 września 1966 roku, sygn. akt Ns 379/66 i 30 czerwca 1962 roku, sygn. akt Ns 435/62 oraz o zasądzenie od skarżącej na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje.

Alternatywnie wnioskował o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie skargi o wznowienie postępowania zakończonego wskazanymi prawomocnymi postanowieniami oraz o zasądzenie od skarżącej na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje.

Sąd Okręgowy Warszawa - Praga w Warszawie, po rozpoznaniu obu apelacji w sprawie, sygn. akt IV Ca 967/15, w dniu 05 października 2016 roku postanowił zmienić zaskarżone orzeczenie w punktach I., II. i III. w ten sposób, że:

- uchylić postanowienie Sądu Powiatowego w Otwocku z dnia 30 czerwca 1962 roku, sygn. akt Ns 435/62, znieść w całości postępowanie i stwierdzić, że Skarb Państwa nabył przez zasiedzenie własność nieruchomości położonej w O. przy ul. (...), oznaczonej w księgach wieczystych Sądu Powiatowego dla Warszawy - Pragi Wydz. VIII Ks.Publ. (...) stanowiącej działkę Nr (...) o powierzchni 790,3 m⁽²⁾ (pkt I.a.);

- uchylić postanowienie Sądu Powiatowego w Otwocku z dnia 22 września 1966 roku, sygn. akt Ns 379/66, znieść w całości postępowanie i stwierdzić, że Skarb Państwa nabył przez zasiedzenie własność nieruchomości położonej w Ś. przy ul. (...) oznaczonej w księgach wieczystych Sądu Powiatowego dla Warszawy - Pragi Wydz. VIII. Ks. Publ. - p.n. (...) stanowiącej działkę Nr (...) o powierzchni 10507 m⁽²⁾ (pkt I.b.);

- zasądzić od L. H. na rzecz Skarbu Państwa - Starosty O., Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa C. oraz Gminy O. kwoty po 3.600,00 złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt I.c.);

- zasądzić od L. H. na Skarbu Państwa - Starosty O. oraz Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych Nadleśnictwa C. kwoty po 3.600,00 złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego (pkt II.).

Sąd Odwoławczy dokonał zmiany trybu w jakim sprawa była rozpoznawana - z procesowego na nieprocesowy oraz ocenił istnienie podstaw wznowienia postępowania w świetle art. 524 k.p.c.

Zaaprobował ocenę, że postępowanie o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa toczyło się bez udziału osoby uprawnionej, którą był następca prawny dotychczasowej właścicielki N. Ś. - jej syn H. Ś. (1). Taka wadliwość uzasadniała wznowienie postępowania.

Ustalenia Sądu I instancji, Sąd Okręgowy przyjął jako podstawę własnego rozstrzygnięcia, uzupełniając je stwierdzeniem, że N. Ś. była osobą narodowości żydowskiej. Fakt ten oraz data jej śmierci, pozwoliło na domniemanie faktyczne, że w czasie wojny została umieszczona w getcie i tym samym utraciła władztwo nad nieruchomością objętą wnioskiem Skarbu Państwa. Z tych racji stwierdził, że nieruchomości te były majątkiem opuszczonym, w rozumieniu art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 08 marca 1946 roku o majątkach opuszczonych i poniemieckich.

Sąd Odwoławczy wskazał, iż nie jest możliwym uznanie, że posiadanie przeszło na syna N. Ś. - H. Ś. (1) w wyniku spadkobrania. Nie wykluczył przy tym, by H. Ś. (1) mógł to posiadanie odzyskać w czasie wojny, jednak skarżąca nie wykazała tej okoliczności.

Zdaniem Sądu, skarżąca nie dowiodła, iż zakończeniu wojny doszło do odzyskania, przez następców prawnych N. Ś., posiadania przedmiotowych nieruchomości, ani że ona lub jej poprzednicy prawni wystąpili o przywrócenie posiadania nieruchomości w terminie wynikającym z art. 15 ust. 2 dekretu lub, by podjęte były jakiegokolwiek akcje zaczepne podczas biegu terminu przemilczenia z art. 34 ust. 1 dekretu.

Skoro skarżąca nie wykazała, aby w tym okresie doszło do odzyskania posiadania przez nią lub jej poprzedników prawnych, należało stwierdzić, iż Skarb Państwa nabył własność objętych wnioskami nieruchomości.

Sąd II instancji podniósł, iż podobnie jak w postępowaniu wznawianym, stwierdzenie spełnienia przez Skarb Państwa przesłanek nabycia własności nieruchomości wobec charakteru uchybień proceduralnych nie uzasadniało prostego oddalenia skargi. Odwołując się do art. 412 § 1 k.p.c., przyjął, że konsekwencją uznania wystąpienia jednej z przyczyn nieważności, która dotknęła postępowanie, jest uchylenie zapadłego orzeczenia, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i ponowne orzeczenie o istocie sprawy.

O kosztach postępowania rozstrzygnięto w oparciu o art. 520 § 2 k.p.c.

Od powyższego postanowienia L. H. wniosła skargę kasacyjną, opartą na obu podstawach kasacyjnych. Po jej rozpoznaniu, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu Warszawa - Praga w Warszawie do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy nie podzielił oceny dokonanej przez Sąd Okręgowy, skutkującej uznaniem, że doszło do zasiedzenia przedmiotowych nieruchomości przez Skarb Państwa. Wskazał, iż z notoryjnego faktu represji wobec osób narodowości żydowskiej nie może wynikać wnioski o umieszczeniu N. Ś. w getcie i w związku z tym pozbawienie jej jakiegokolwiek władztwa nad tym nieruchomościami. Tego rodzaju nieuprawnione wnioskowanie Sądu Okręgowego doprowadziło do błędnego zastosowania przepisów o utracie posiadania.

Przywołując art. 2228 Kodeksu Napoleona, Sąd Najwyższy stwierdził, iż o utracie posiadania nad przedmiotowymi nieruchomościami można byłoby mówić w przypadku: utraty corpus i animus np. przy alienacji, czyli wyzbyciu się rzeczy dla drugiej osoby lub przy porzuceniu rzeczy; utraty corpus z zachowaniem animus, gdy mimo zamiaru posiadania rzecz zniszczy; utraty animus, gdy wprowadzie rzecz ma się jeszcze we władaniu, ale już z zamiarem dzierżenia dla innej osoby.

Nie zgodził się z zapatrywaniem, że utrata posiadania przedmiotowych nieruchomości nastąpiła w związku z wojną (pozbawienie wolności N. Ś., fizyczne odebranie nieruchomości na skutek działań okupanta).

Dodał także, iż utratę władztwa można rozważać dopiero wtedy, gdy posiadacz, który nie może rzecz włączyć osobiście, utraci możliwość posiadania pośredniego przez inną osobę. Dlatego też nie bez znaczenia pozostawała okoliczność, że N. Ś. miała spadkobiercę - syna H. Ś. (1), który przeżył wojnę, a co mogłoby prowadzić do wniosku, że mógł sprawować władztwo pośrednie nad nieruchomościami.

Po odwołaniu się do art. 1 i 2 dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 listopada 1939 roku o nieważności aktów prawnych władz okupacyjnych oraz własnego orzecznictwa, Sąd Najwyższy nie podzielił stanowiska, że umieszczenie w getcie prowadziło niejako automatycznie do utraty posiadania nieruchomości znajdujących się poza nim.

Konkludując wskazał, iż błędne uznanie przez Sąd Okręgowy, że do utraty władztwa nad nieruchomościami doszło wyłącznie na skutek domniemania umieszczenia N. Ś. w getcie i w związku z tym nieruchomości te stanowiły majątek opuszczony w rozumieniu art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 08 marca 1946 roku o majątkach opuszczonych i ponemieckich, co w rezultacie doprowadziło do nabycia własności przez Skarb Państwa w drodze zasiedzenia, nie pozwoliło skutecznie odeprzeć zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej.

Sąd Okręgowy, ponownie rozpoznając sprawę, ustalił i zważył, co następuje:

Stwierdzenie nabycia własności, w trybie dekretu z dnia 08 marca 1946 roku o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. z 1946 r., Nr 13, poz. 87, dalej jako: dekret), następowało na drodze postępowania niespornego (art. 33 ust. 3 dekretu). Z kolei skarga o wznowienie postępowania zakończona prawomocnym postanowieniem co do istoty sprawy, wydanym na podstawie dekretu, wniesiona po dniu 01 stycznia 1965 roku, podlega rozpoznaniu na podstawie przepisów aktualnie obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego (arg. z art. XVI ustawy z 17 listopada 1964 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 1964 r., Nr 43, poz. 297 ze zm.), to jest przepisów o postępowaniu nieprocesowym. Na skutek tego Sąd Okręgowy procedował w trybie nieprocesowym, przyjętym uprzednio oraz niezakwestionowanym przez Sąd Najwyższy i uczestników postępowania.

Dokonując oceny istnienia podstaw wznowienia postępowania, określonych w art. 524 k.p.c., należało stwierdzić, że treść przywołanego przepisu nie pozostawia wątpliwości, iż poza ogólnymi wymaganiami przewidzianymi dla skargi o wznowienie, wprowadza on dwie dodatkowe, kumulatywne przesłanki, właściwe temu rodzajowi wznowienia, to jest - zainteresowany bez własnej winy nie był uczestnikiem postępowania i zwalczane orzeczenie narusza jego prawa.

W realiach rozpoznawanej sprawy, postępowania o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez Skarb Państwa toczyły się bez udziału uprawnionego w osobie następcy prawnego dotychczasowej właścicielki N. Ś. - jej syna H. Ś. (1), a nadto dotyczyły jego uprawnień materialnoprawnych (pozbawienia prawa własności). Przez wzgląd na wskazane, Sąd Rejonowy trafnie uznał, iż postępowania te były obciążone wadliwościami, skutkującymi zaistnieniem podstaw do ich wznowienia.

Zdaniem Sądu II instancji, inną nieprawidłowością był nieskuteczny sposób ustanowienia kuratora dla N. Ś. w sprawie, sygn. akt Ns 435/62.

Zauważyć należy, że postępowanie w tej sprawie przed Sądem Powiatowym w Otwocku, toczyło się na podstawie przepisów dekretu z dnia 18 lipca 1945 roku Kodeks postępowania niespornego (Dz. U. z 1945 r., Nr 27, poz. 169 ze zm., dalej jako: k.p.n.) w związku z przepisami dekretu z dnia 08 listopada 1946 roku o postępowaniu niespornym z zakresu prawa rzeczowego (Dz. U. z 1946 r., Nr 63, poz. 345 ze zm.) i w związku z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 29 listopada 1930 roku (j.t. Dz. U. z 1950 r., Nr 43, poz. 394 ze zm.).

Stosownie do art. 13 § 1 k.p.n., każdy, czyich praw dotyka wynik postępowania, jest zainteresowany w sprawie. Ma on prawo wziąć udział w sprawie w każdym jej stanie. Jeżeli weźmie udział, staje się uczestnikiem jak zgłaszający wniosek o wszczęcie postępowania. Zgodnie zaś z art. 13 § 2 k.p.n., jeżeli się ujawni, że zainteresowany nie jest uczestnikiem, sąd wezwie go do wzięcia udziału w sprawie. Przez wezwanie do wzięcia udziału w sprawie, wezwany staje się uczestnikiem. W razie potrzeby przewodniczący wyznaczy kuratora do zastępowania zainteresowanego, którego miejsce pobytu jest nieznanne.

Wynika stąd, że w postępowaniu niespornym sąd miał obowiązek czuwać nad tym, aby wszystkie osoby zainteresowane były uczestnikami postępowania. Konsekwencją tego był fakt, że przewodniczący powinien wyznaczyć kuratora dla zainteresowanego w sprawie, którego miejsce pobytu nie jest znane. Treść art. 13 § 2 k.p.n., ustanawiającego wymieniony obowiązek sądu i przewodniczącego, a zwłaszcza użyte słowa „w razie potrzeby” prowadzi do wniosku, że jeżeli miejsce pobytu zainteresowanego nie jest znane, sąd powinien z urzędu przeprowadzać stosowne dochodzenie.

Do ustanowienia kuratora z mocy tego przepisu, przez art. 4 k.p.n., miał zastosowanie art. 153 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 29 listopada 1930 roku, dotyczący publicznego obwieszczenia o ustanowieniu takiego kuratora w budynku sądowym i w lokalu prezydium rady narodowej, a w sprawach większej wagi - nadto w piśmie urzędowym przeznaczonym do ogłoszeń, a według uznania także w gazetach. Z chwilą doręczenia kuratorowi, doręczenie uważało się za dokonane, jednak sąd mógł uzależnić skuteczność doręczenia od upływu oznaczonego terminu od daty wywieszenia obwieszczenia w budynku sądowym (art. 153 § 3 Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r.).

Analiza powołanych norm oraz dokumentów złożonych do akt sprawy, sygn. Ns 435/62, uzasadnia konkluzję, iż w postępowaniu przed Sądem Powiatowym w Otwocku oraz w dacie uprawomocnienia się wydanego przez niego orzeczenia, niezjąca wówczas N. Ś. reprezentował kurator nieprawidłowo ustanowiony. W aktach brak jest bowiem potwierdzenia doręczenia wniosku kuratorowi, a skutkującego jego ustanowieniem.

Nie bez znaczenia jest także, iż w obu postępowaniach przed Sądem Powiatowym, kuratorzy nie podejmowali żadnych czynności, a wnioski pozostawili do uznania sądu.

Sąd I instancji również słusznie przyjął, że termin do wniesienia skargi o wznowienie nie rozpoczął biegu od dnia, w którym strona wniosła o udostępnienie jej wglądu do akt spraw Ns 379/66 i Ns 435/62, lecz od dnia doręczenia jej pełnomocnikowi odpisów postanowień zapadłych w tych sprawach, to jest od dnia 18 września 2012 roku. Wniesienie skargi w dniu 17 grudnia 2012 roku zostało dokonane w terminie określonym w art. 407 § 2 k.p.c.

Istnienie podstaw wznowienia postępowania i terminowe wniesienie skargi spowodowało możliwość ponownego rozważenia zasadności wniosków Skarbu Państwa o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości.

Dla oceny, czy dana nieruchomość stanowi „majątek opuszczony”, koniecznym było ustalenie, czy osoba uprawniona utraciła posiadanie nieruchomości, czy utrata nastąpiła w związku z wojną rozpoczętą dnia 01 września 1939 roku i czy utracone posiadanie nie zostało następnie odzyskane na skutek działań właściciela, podejmowanych do dnia 31 grudnia 1955 roku (art. 1 ust. 1 i art. 34 ust. 1a dekretu).

Wszystkie te okoliczności, zgodnie z zasadą rozkładu ciężaru dowodów, skonkretyzowaną w art. 6 k.c., powinna wykazać strona domagająca się ustalenia, że Skarb Państwa nabył własność nieruchomości na podstawie art. 34 dekretu (por. wyrok SN z dnia 23 listopada 2005 r., II CK 235/05, Lex 369451).

Przy dokonaniu wspomnianej kwalifikacji, w pierwszej kolejności należało omówić pojęcie „posiadanie”, zawarte w art. 1 ust. 1 dekretu.

Zdaniem Sądu II instancji, nie należy go pojmować jako terminu szczególnego, właściwego tylko temu aktowi prawnemu. Musi on być interpretowany zgodnie z ogólnymi przepisami prawa cywilnego o posiadaniu, obowiązującymi na poszczególnych obszarach Państwa Polskiego (por. wyrok SN z dnia 21 stycznia 2005 r., I CK 619/04, Lex 395267), gdyż w dekrete brak jest jakichkolwiek wskazówek, przemawiających za jego swoistym, szczególnym rozumieniem. Pogląd ten wzmacnia treść obowiązującego wówczas art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 02 sierpnia 1926 roku o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych (Dz. U. z 1926 r., Nr 101, poz. 580 ze zm.), zgodnie z którym posiadanie podlegało ustawie miejsca, w którym znajdował się jego przedmiot.

Z tej przyczyny, posiadanie nieruchomości położonych w O., przez ich właścicielkę - N. Ś., jej syna H. Ś. (1) oraz ewentualną utratę tego posiadania należało rozważać w świetle przepisów Kodeksu Napoleona (dalej jako: KN), w wersji obowiązującej na obszarze byłego Królestwa Polskiego.

Jak wskazał Sąd Najwyższy, rozpoznający skargę kasacyjną w niniejszej sprawie, zgodnie z art. 2228 KN, na posiadanie składały się dwa czynniki: corpus - czynnik fizyczny wyłącznego i rzeczywistego władania rzeczą oraz animus - czynnik woli, przejawiający się w zamiarze wykorzystywania władzy nad rzeczą dla siebie. Utrata posiadania mogła nastąpić w przypadkach: utraty corpus i animus np. przy alienacji, czyli wyzbyciu się rzeczy dla drugiej osoby lub przy porzuceniu rzeczy; utraty corpus z zachowaniem animus, gdy mimo zamiaru posiadania rzecz zniszczyje; utraty animus, gdy wprawdzie rzecz ma się jeszcze we władaniu, ale już z zamiarem dzierżenia dla innej osoby.

Co do zasady zatem, utrata posiadania następowała z chwilą pozbawienia posiadacza faktycznego władztwa nad rzeczą oraz woli jej posiadania.

W ocenie Okręgowego, N. Ś., do swojej śmierci w getcie (...), w dniu 15 sierpnia 1942 roku (postanowienie Sądu Grodzkiego w Warszawie z dnia 26.08.1946 r., k.22, protokół posiedzenia jawnego Sądu Grodzkiego w Warszawie z

dnia 16.08.1946 r., k. 642), nie utraciła posiadania spornych nieruchomości. Tego rodzaju stanowisko, nota bene nie było kwestionowane nawet przez apelujących uczestników.

Sąd Najwyższy, odwołując się do dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 listopada 1939 roku o nieważności aktów prawnych władz okupacyjnych i do własnego powojennego orzecznictwa, zasłużył wskazać, iż bezprawność jakiegokolwiek władztwa III Rzeszy na terenach Polski pociąga za sobą brak mocy obowiązującej, zaprowadzonego przez najeźdźcę, porządku prawnego.

Powołany dekret Prezydenta Rzeczypospolitej, w nawiązaniu do postanowień Konwencji dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej zawartej w Hadze w dniu 18 października 1907 roku (Dz. U. z 1927 r., Nr 21, poz. 161), uznawał za nieważne i niebyłe wszelkie akty i zarządzenia władz okupujących terytorium Państwa Polskiego, już wydane lub przyszłe (art. 9), jeżeli wykraczały poza granice tymczasowej administracji okupowanym terytorium, w tym te, wynikające ze stosowania eksterminacyjnej polityki narodowościowej (art. 2 ust. 2).

Wprawdzie N. Ś. została pozbawiona wolności przez okupanta hitlerowskiego, czym odizolowano ją od rzeczy (nieruchomości), jednak powyższa argumentacja wskazuje, że ta sytuacja nie mogła skutkować utratą przez nią posiadania.

Spadek po N. Ś., otwarty z chwilą jej śmierci (art. 718 KN), w tym prawo posiadania przedmiotowych nieruchomości, nabył jej prawy następcy - syn H. Ś. (1) (art. 723 KN), bez konieczności sądowego wprowadzenia go w posiadanie, gdyż taka potrzeba istniała wyłącznie w stosunku do następców nieprawych (art. 724 KN). Oznacza to, iż nie musiał podejmować jakichkolwiek działań, zmierzających do objęcia w posiadanie spadkowych nieruchomości.

Z kolei, wobec treści art. 2230 KN („Domniemywa się zawsze, iż każdy posiada za siebie i pod tytułem właściciela, jeżeli dowiedzionym nie jest, że zaczął posiadać za drugiego.”) oraz art. 296 i art. 298 dekretu z dnia 11 października 1946 roku - Prawo rzeczowe (Dz. U. z 1946 r., Nr 57, poz. 319 ze zm.) ustanawiających domniemanie posiadania, należało przyjąć, iż H. Ś. (1), będący w posiadaniu spornych nieruchomości, nie utracił go, co najmniej do dnia 31 grudnia 1955 roku.

Z tych powodów bez znaczenia jest kwestia ewentualnego wystąpienia H. Ś. (1) o przywrócenie posiadania nieruchomości w terminie wynikającym z art. 15 ust. 2 dekretu, czy też ocena podejmowanych przez niego działań jako potencjalnych akcji zaczepnych podczas biegu terminu przemilczenia z art. 34 ust. 1 dekretu.

Uwzględnienie powołanych przepisów Kodeksu Napoleona oraz Prawa rzeczowego, zobowiązujących domniemywać istnienie posiadania H. Ś. (1), spowodowało przerzucenie ciężaru dowodu na Skarb Państwa.

Zdaniem Sądu Okręgowego, Skarb Państwa nie zdołał obalić wskazanych domniemań, czyli wykazać zaistnienia przesłanek, uzasadniających nabycie własności nieruchomości w trybie dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich.

Złożone do akt spraw Ns 435/62 i Ns 379/66, zaświadczenia Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w O., które zdaniem uczestników miały potwierdzać status przedmiotowych nieruchomości jako majątek opuszczony, nie stanowią dowodu negującego domniemanie posiadania przez H. Ś. (1).

Apelujący nie wykazali, że przedmiotowe nieruchomości zostały objęte nadzorem, a później przejęte przez odpowiedni urząd likwidacyjny (art. 7, 12 dekretu). Wynika z nich jedynie, iż były ujęte w wykazach mienia opuszczonego Ś. i Ś.. Nie zostało jednocześnie określone kto i kiedy sporządził owe rejestry majątków opuszczonych.

Nie powielając słusznych argumentów przedstawionych w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, w zakresie kwalifikacji wiarygodności powołanych zaświadczeń, a stanowiących dodatek do dokonanej wyżej oceny, Sąd Okręgowy uznał, iż Sąd Rejonowy nie naruszył przepisów dekretu poprzez uznanie, że przedmiotowe nieruchomości nie stanowią mienia opuszczonego.

Przedstawiona argumentacja prowadzi do przekonania, iż wywiedzione apelacje nie są zasadne i należało je oddalić, na podstawie art. 385 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. (pkt 1.).

Zważywszy, iż interesy skarżącej i uczestników były sprzeczne, o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego Sąd Okręgowy orzekł na mocy art. 520 § 2 k.p.c. w związku z § 6 pkt 7 w związku z § 8 pkt 1 i w związku z § 13 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (t. j. Dz. U. 2013 r., Nr 461 ze zm.), obowiązującego w dacie wniesienia apelacji (pkt 2.) oraz art. 520 § 2 k.p.c. w związku z § 2 pkt 7 w związku z § 5 pkt 1 i w związku z § 10 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1800 ze zm.) - w brzmieniu obowiązującym w dacie złożenia skargi kasacyjnej (pkt 3.).

Małgorzata Truskolaska - Żuczek Beata Błaszczyk Joanna Mrozek